

Aan die einde van hierdie boek, spreek die skrywer 'n gebed van dank uit dat hy instaat gestel is om *De Nazarener* en *De Apostel*, wat as 'n eenheid bedoel is, te mag voltooi. Albei is historiese romans . . . die eerste gewef rondom Jesus en die laaste rondom die figuur van die Apostel van die heidene, Paulus. Vir SHOLEM ASCH het in hierdie werke die geleentheid gelê „om te belig die verdienste van Israel, wat deur God uitverkore is om aan die volkere van die wêreld die lig van die geloof te bring”. Wat die skrywer presies met hierdie woorde van sy gebed bedoel, is nie duidelik nie. Gaan dit om Christus en sy apostel of gaan dit om Israel, is die vraag wat steeds voor die leser al opdoem. Deurgaans is die behandeling van die lewensgeskiedenis en lewenswerk van die Apostel uiters simpatiek. Die geleerde skrywer, wyk oor die algemeen ook nie af van sy bronne nie, nl. die Nuwe Testament, die apokriewe Evangelies, die Petrus en Paulus Acta en ten slotte die berigte van Tacitus oor die brand te Rome nie; ook PHILO se *Contra Flaccum* laat sig erken as een van die bronne van die skrywer. Daar is natuurlik ook lakunes in die

gegewens en dan kom die kunstenaar tot uiting wat met logiese rekonstruksie en fyn sielkundige aanvoeling die leemtes in sy verhaal moet oorbrug. As wetenskaplike en kunstenaar is SHOLEM ASCH ten beste vir hierdie taak toegerus.

Daar is nietemin ook, in weerwil van die simpatieke behandeling, een en ander voorstelling wat die leser nie so gunstig sal tref nie. Dit is wanneer die skrywer die gewens van sy bronne wil rasionaliseer. Hy berei die leser byvoorbeeld aan die begin van die verhaal daarop voor dat Paulus 'n visionêr is wat ly aan epileptiese aanvalle. Dan staan daar skuim voor sy mond en dan vorm by hom, in 'n proses waarin uie onderbewuste die vernaamste rol speel, idees, voorstellinge en besluite. Ook sy gesig van Jesus voor die poorte van Damascus was 'n visioen tydens so'n epileptiese aanval. Die aanvalle het gewoonlik aangekom na hewige liggaamlike of geestelike spanning. Dit klink meer na die psigologie van FREUD as na die getuienis van die Nuwe Testament.

Uit sy rekonstruksie van die situasies waaruit die briewe van die Apostel aan die verskillende gemeentes geskryf is, blyk dat hy 'n deeglike kenner is van die resultate van die nutestamentiese Inleidingswetenskap. Dit verhoed egter nie dat hy blyk gee van onkunde oor die auteur en die aard van van die Openbaringe-boek wanneer hy Johannes, die Apostel van die Liefde, as volg skilder: „Johannes . . . het voortdurend visioene gesien en in orakeltaal gespreek . . .” (p. 258).

Die vertelling begin met die Pinkster-gebeure te Jerusalem. Vir die Jode was dit die tyd van die offer van die eerstelinge. Eerstelinge was dit ook vir die jong Christendom. Reeds in hierdie vertelling laat ASCH sy neiging uitkom om te rasionaliseer; die nutestamentiese wondergeskiedenis van die uitstorting van die Heilige Gees en die feit dat die boodskap van dissipele verstaanbaar was in al die wydverskillende tale wat daar in Jerusalem deur die Diaspora-Jodedom verteenwoordig was, stel hy voor as loutere geesdrif; die lewendige gebare en die oortuiging van die waarheid van sy boodskap, het Petrus vir alger wat daar teenwoordig was, verstaanbaar gemaak al het hy ook niks anders as Aramees gepraat nie.

Op meesterlike en oortuigende wyse laat die auteur die alledaagse gang in Jerusalem voor ons leef. Die leser kry 'n lewensgetroue skildering van die huis van Miriam, die ryk weduwee, suster van Joseph bar Naba, 'n Cypriese Jood en boesemvriend van Paulus. Raban Gamaliel word met oortuiging en simpatie geskilder. Ten opsigte van die karakter van die broer van die Here, Jacobus, was die auteur verplig om heel party rekonstruksie te doen. Dit klop oor die algemeen met wat die inhoud van die Jakobus-brief en EUSEBIUS en JOSEPHUS ons te kenne gee oor hierdie leier van die gemeente te

Jerusalem. Netso is die skildering van die afstootlike heidense godsdienspraktyke oortuigend in hul grusame realiteit.

Maar die hooffiguur is tog Paulus en die geslaagtheid van die werk hang af van die wyse waarop die auteur met hierdie wonder van geestes- en intellektuele krag omgegaan het. Ons moet dit as ons oortuiging uitspreek dat hy goed daarin geslaag het om die intense gemoedslewe van die Apostel, man van die absolute, wat geen middelweë ken nie, uit te beeld. Die algehele verlatenheid van Saul, in die tyd toe hy in sy fanatieke ywer informator geword het vir die Tempel-adel, die Sadduseërs, toe hy die vriendskapsbande gebreek het met bar Naba, met sy leermeester Gammaliël, toe hy die verskrikking geword het van Christene in Jerusalem, is aangrypend realisties. Selfs sy verblyf in die Arabiese woestyn, waar hy sy „teologie” uitgedink het, was nie so eensaam nie.

Die feit van die pastorale briewe lei die auteur daartoe om die beide apostels, Petrus en Paulus se sterwe nie voor te stel as tydens die Neroniese vervolginge soos die oorlewering dit wil nie, maar 'n tyd later. Hulle sterf wel op dieselfde dag aan die twee eindes van die stad Rome — Petrus onderste-bo gekruisig op die Vatikaanse heuwel en Paulus deur onthoofding op die Via Ostiensis. Hul sterf op die dag waarop die Joodse opstand in Jerusalem uitgebreek het. Jode en Christene het die gebeurtenisse verbind sodat die leier van die Joodse gemeente, in Rome, Reb Sabbatai Zadoc, met oortuiging kan konstateer dat Edom reeds oorwin is, in Rome oorwin is, omdat die Christenvervolginge in die toename en die getal van die Christene in weerwil van die vervolginge, oortuigend bewys het dat die gees magtiger is as die swaard. Rome trek teen Jerusalem op met die swaard en Jerusalem trek teen Rome op met die gees. Vir 'n tydjie oorwin die swaard, maar die gees oorwin tot in ewigheid!

Met hierdie geloofstoon en die reedsgenoemde dankgebed sluit hierdie merkwaardige boek van 'n besonder begaafde skrywer af. Hoewel ons oor die taalgebruik moeilik kan oordeel omdat die werk onder bespreking reeds 'n vertaling is van 'n vertaling, wil ons die boek aanbeveel as 'n onderhoudende en uiters leersame werk.

A. S. GEYSER.